

ОПШТИНСКИ ОДБОР НА СЗБ ОД НОВ РЕСЕН

И Н Ф О Р М А Ц И Ј А

за актуелните прашања во врска со активностите
за издавање на публикација за Наум Веслиевски
—Овчароџ и други личности

Р е с е н , Ј а н у а р и 1 9 8 9 г о д .

Како што е познато активноста на Преспа во Народноослободителната борба не е адекватно прикажана низ историографските публикации, дури не ни во мера во која што тоа го сториле подрачја (општини) со релативно помала револуционерна активност, а да не зборуваме за подрачја (општини) каде што таквата активност била и сразмерно поголема.

Стои фактот, дека Преспа засега располага само со Зборник на паднати борци а во шек е изработка ^{на} хронологија за револуционерни настани во периодот 1919-1945 година која се очекува од страна на авторите да биде довршена до крајот на септември оваа година.

Ако се изземат поголемите подрачја и градови кои имаат далеку поголема револуционерна активност, според некои оценки може да се констатира дека Преспа спаѓа во редот на подрачјата со релативно голема активност и допринос во НОВ. Внимаме релативно затоа што се работи за подрачја со околу 23-24000 жители и во споредба со оние подрачја каде што таквата активност е поголема, Преспа е за неколку пати помала. Друг битен фактор од особено значење е што во големите градови и населби присуството на помногубројна интелегенција и работничка класа допринесувале за ширење на револуционерни идеи во тие средини. Меѓутоа и покрај малубројната интелегенција и отсуството на работничката класа револуционерните идеи, па според тоа и револуционерната активност во Преспа бргу се ширела, а особено во периодот по окупацијата на нашата земја.

Како резултат на таквата активност, во Преспа дошло до немасовни револуционерни активности што во оваа прилика немаме намера да ги подвлекуваме, бидејќи се работи за општо-познати настани кои на одреден начин нашле место во разни историографски публикации, зборници и сл. издадени од други општини. Овде посебно треба да се истакнат историографските публикации, зборници, монографии за личности и други списанија на Општината Битола во кои на видни места се подвлечени активности и настани од периодот на револуцијата што се одвивале на подрачјето на Преспа како и личностите од Преспа што во нив учествувале. На пример, општувајќи ја активноста на Битолско-Преспанскиот партизански одред "Даме Груев" нужно се опишани моменти и настани од неговото делување на нашево подрачје. Со цел да се добие целосен приказ за борбениот пат на овој прославен партизански одред.

Нашата намера е во оваа прилика да укажеме дека во овие историски настани учествувале видни личности од Преспа, кои имаат особен придонес во разорот на револуционерното движење во Преспа и пошироко во Републикава или пак личности кои во текот на револуцијата израснале во врвни команданти на одреди и покрупни воени единици (баталјони) бригади) ; чија и то слава на широко се прикажува не само во Преспа туку и пошироко. Сметаме дека Преспа има особен долг спрема таквите личности, а исполкувањето на дел од кој долг е ангажирањето за овековечување на нивниот револуционерен и борбен лик преку форми и начини признати во историографијата на секоја нација. Од тие форми е издавањето на публикации за ликови во кои би се ивсажала севкупната активност на личноста, неговиот животен револуционерен и борбен пат како и настаните сврзани со личноста за која се однесува публикацијата, а кои ќе придонесат да се осветли ликот во мера и димензии што вистински ги заслужува. Треба да се истакне дека Преспа во револуцијата истакнала личности кои по својот придонес, заслуги, револуционерна и борбена активност се носат со врвните историски личности што ги дала Републикава, со кои Преспа со право се гордее. Меѓутоа, стои фактот дека за овековечувањето на нивниот лик и дело Преспа и натака треба да се несебично ангажира. Согледувајќи ја ваквата положба во последно време се поприсатно е согледувањето од потребата кон овековечување на ликовите на некои личности преку активности што во одреден момент ќе овозможат издавање на публикации. Во таа смисла Комисијата за хроники и мемоари и Претседателството на СЗБ на своите неодамна одржани седници, дадоа начелна согласност за отпочнување со вакви активности, како и размислување за личностите за кои треба во овој правец да се ангажираме, односно кои тоа го заслужуваат. Постои неподделено мислење дека меѓу повеќето заслужни, сепак според својот револуционерен придонес, храброст и пожртвуваност, достигнатиот степен на слава во единиците со кои командуваале и во средините, посебно се истакнуваат имињата на народниот херој Мите Богоевски просламениот командант Чауме Веслиевски - Овчарот, пожртвуваниот првоборец и командант Мите Трповски-војводата, првоборецот и комесарот на партизанските единици Милија Спировски, а покасно и да други истакнати организатори на востанието и врвни раководители од тој период, како на пример другарот Цветко Узуновски и др. Опипувајќи го ликот и револуционерното дело на споменатите личности секако ќе најдат свое место и многу други ликови

сод наава револуција, без чие што опфаќање историјата на Преспа ќе биде нецелосна. На пример, неможе да се зборува за овчарот без да се истакне улогата на неговите соборци, Старејко, Јордан и други. Ова впрочем ќе биде предмет на уметноста на оние што ќе му биде доверено обликувањето на публикациите, кои што во своите истражувања секако ќе одат многу пошироко т.е. и на простори вол од Преспа бидејќи активностa на спомнатите другари не е сврзана само со Преспа.

Тргувајќи од фактот што секој од овие другари одредени периоди делувале на различни простори, а и карактерот на нивната активност често пати била различна, тоа и пристапот кој прибирањето на мемоарската граѓа нужно ќе биде различит. Евидентно е дека ние во Преспа немаме искуство во ваков вид на активности, ниту нст доволно квалификувани стручни кадри кои би се ангажирале во овие правци и би поттикнувале одредени положби, истапувале со идеи и сите овие фактори од кои што зависи успешностa во пишувањето на историографија и се она што тоа значи.

Понапред ја спомнавме Битола која обилува со разни историографски публикации, зборници, публикации за ликови и тн. Меѓутоа, јасно е дека Битола обилува и со квалификуван кадар способен да се носи со ваква проблематика. За разлика од Ресен, каде што добар дел од оние што биде учесници во бројните настани се наоѓаат во Скопје, Битола и други места, а во Битола останале скоро поголемиот дел од учесниците, кои максимално се активирани во давање прилог во пишувањето на поковата историја.

Мора да се спомне дека прилично долго време ни ангажира активностa во пишувањето на Хронологијата на нестаниите во Преспа. Се сметаше дека таа треба да претставува осемена од која понатака треба да се продолжи процесот на сите други активности. Често погрешно се сметаше дека Хронологијата може да биде замена на целокупната друга историографија. Гледано од аспект на тоа што претставува Хронологијата, а што историографската публикација, веднаш се уочува дека меѓу овие две постои битна разлика и тоа во сите правци. Хронологијата на пример ги регистрира и опишува по хронолошки ред историските настани без коментари, без детално опишување на настани, се ограничува само на активности на просторот на Преспа. Другите публикации пак ќе можат настаните да ги опишуваат во сите детали, ги истакнуваат личностите што во нив

учествувале а посебно оние кои од нив се истакнувале , како и сите други моменти што нив ги чинат интересни и привлечни за читателот , додека пак Хронологијата го нема тоа својство .

Што е уште поважно кога , пак , се работи за публикација (монографија) за ликови , таа итно се протега на сите простори каде што личноста која се опишува делувала . На пример, ако се работи за ликот на овчарот таа нема да се ограничи само на просторот на Преспа, туку ќе се протегне и на другите простори како на пример Дебарца, Копачијата со Кичево, мала Преспа и Зголема Македонија и натака од Кожув до Црна Трава и обратно до Кожув , т.е. секаде каде што делувале единиците на прославениот командант-овчарот .

Непостоењето на искуства , а и неможето на доволно квалификувани кадри условува брз приходот кој ова да немале чврста ориентација, иту пак одреден правец како и на кој начин може да се реализира она што сега сеуште претставува идеја, молба .

Претседателството , пријатна ја иницијативата да се отпочне со ваква активност и даде одредени рацја на Комисијата за хроники и мемоари , таа да изготви Програма и да одреди патната и начини за одвивање на активноста . Комисијата од своја страна формира работна група , како оперативно тело кое ќе се ангажира целосно за овие активности .

За да се дојде до одредени сознанија работната група организира средби со учесници и тоа една во Скопје, друга во Битола . На средбата во Скопје на која присуствувал , покрај преспанците што живеат во Скопје , уште и другарите Бено, Русо, Коки, Злате Билјановски, Карче , Фана Кочовска и други учесници кои во одредени периоди биле со овчарот и во единиците со кои тој командувал . Бене побарала помош во осмислувањето на активноста и беа повикани на соработка до оваа смисла . Мора да се нагласи дрка иницијативата бене повеќе од поздравена . На свој план имаме замисли дека таа требало да уследи многу порано , додека секавањата биле многу посвежиди , а и бројот на оние другари што можеле да дадат свои прилог е разредчен . Исканувањата на дел од присутните уметуваа на заклучок дека овчарот бил редок пример на другар , борец а уште повеќе како командант и човек со извредни способности , оличение на храброст и пожртвуваност, дека тој секогаш ги извршувал најтежоките

и најризичните операции дека во сите борби тој излегувал како победник над непријателот со несватливо мал број на жртви. Со еден збор, тој се изедначува со чапав и други историски личности и херои. Се смета дека е добро познат во народот каде што минувале единиците, но и кај непријателот, кој често не се осмелувал да ја прифати борбата со "овчаровците" (како обично ги викале борците од овчаровниот батаљон). Особено забележливи биле покажувањата од другарите Бено Русо и Злате Билјановски кои подоцна период биле заедно со Овчарот. Тие од своја страна ветиле дека максимално ќе се ангажираат во осмислување, а поготово во осветлувањето на ликот на овчарот во онаа величина што нему стварно му припаѓа. Со еден збор се смета дека средбата во Скопје, на која покрај нас учествувале и Вангел Илиевски од Битола некогаш соборосец и комедар на чета во овчаровниот батаљон, била многу успешна и охрабрувачка. Сигурно нешто е сторено и во Битола, каде исто така се наоѓа на голема поддршка и узора пост за учество во овие активности. Овде посебно била забележливо искажувањето на Пецо Јутовски борец од одредот "Маше Груев", кој изрази спремност не само да даде свој прилог во осветлувањето на настани, туку и да помогне на оние што сами тоа не можат да го сторат. Другарот Наџи Сулејмани командир на одделение во Овчаровниот батаљон а покасно познат командант на Четвртата, односно седмата албанска бригада, изјави "Овчарот нас сите не претвори во вистински и храбри борци, беше неустрашив би рекол права легенда, величина која ги надминува сите други".

што се однесува до патинтата по кој може да се реализира оваа идеја постојат различни мислења. Едни мислат дека тоа треба од почеток да се препушти на историчари кои целосно треба да ја обвршат целосната работа, други сметаат дека институтите и историчарите пред сè го истакнуваат сопствениот материјален интерес, те постои бојазан, овчарот да не се прикаже во онаа величина што стварно му припаѓа. Секое додавање, преведување и сл. би било толку штетно колку што е штетно и одземањето на она што стварно му припаѓа. Вакво била гледањето од Бено Русо, Тодер Дериевски - Џумо, Карче и др. "

што се однесува до видот на публикацијата, таа може да биде монографија, која ќе содржи биографски податоци и ќе ги опише севкупните активности и настани во кој учествува или пак секавања, односно комбинација на двата понаред споменати вида.

И на двете средби е предложено активността да се одвива преку Сојузот на борците Ресен, кој за таа цел треба да формира тело (иницијативен одбор, издавачки совет или сл.). во кое покрај другите од Ресен, треба да се одредат и другари од Скопје и Битола, кој за своето поддршка ќе се вклучат во собирање на мемоарската граѓа.

Матот по кој што мора да се тргне е да се прибере мемоарската граѓа, собирања од живи учесници за разни настани, при што најверодостојно да се опише настанот, и истражувања во историската документација во историските архиви, музеи, институт и сл. како и истражувања во досега печатени публикации што може да се препушти на авторот, или пак преку активирање на активности, пред се историчари од Домот на културата.

И едниот и другиот начин имаат свои предности и недостатоци, кој е тешко од напред да се поточно дефинираат.

Било и кој начин на собирање на мемоарска граѓа да се одлучи, нужно е да се со активността отпочне уште веднаш, од причини што се напред наведени (проредување на учесниците, забораеност поради нескорот на подолг период од случувањето на настаните и тн.)

Што се однесува до пишување и публикација (монографија или нешто слично) за ликот на народниот херој Мите Богосовски, пристапот нужно е различен од оној за Овчарот, пред се заради различната улога што тие ја одиграле во револуцијата, различни средини и учесници кои можат да дадат прилог кон тоа. Познато е дека револуционерната активност на Мите отпочна во трговската академија во Битола, продолжи за време на студите во Белград, а во периодот на окупацијата во Преспа - во ширење на комунистички идеи, организирање и проширување на партиските организации и подготовки за настани што следуваат (собирање на партизански одред).

Познато е дека Мите уште од ученичките години пројави значајна поетска склоност и даде значаен допринос во поезијата и тоа прогресивната, револуционерната. Во својот краток животен век Мите напишал неколку творби, преку кои тој се одликува како голем поетски капацитет, потенцијал кој во книжевната средина со право се изедначува со видните поетски капацитети, како Иван Горан Ковачиќ, Коста Рацин, Ванцаров и други.

Иргнувајќи од овој фактор, последниве години овде се одржува поетска манифестација посветена на поетското дело на Мите. Се смета тоа да добие традиционален карактер, а оваа година која се совпаѓа со 50-тата од неговото раѓање, се смета да се издаде зборник (или нешто слично) на Митевата поезија. Ние сметаме дека, со оглед на фактот што Мите беше не само поет уште повеќе револуционер, организатор, порационално би било кога би се знашле сликите да се обедини неговата револуционери, историски лик, со неговиот поетски опус. Така и Мите би бил целосно прикажан во историјата и како поет и како револуционер. Т.е. она што фактички и бил. На овој план треба поцелосно да се размисли и да се донесе Одлука која што во овој момент е и најцелесходна.

Илија Спировски, првоборец, политички комерас на партизанските единици се потруди за време на својот живот сам да го стори она што ние сега намераваме да го чиниме за другите. Имено, тој напишал секавања не само за неговата активност, туку и за историјата за развојот на партијата во Преспа и дејстањето на партизанските единици во кои тој во одредени периоди бил припадник и политички работник.

Меѓутоа, како што е познато овие секавања не се публикувани во интегрален текст, од причини што претседателството на СЗБ своевре-мено одлучи, печатењето да се изврши по објавувањето на Хронологијата со оглед на тоа што некои настани требало поточно да се утврдат и сообразат со оние од Хронологијата.

На крај да се напомене дека материјалниот аспект, односно финансирањето на овие активности во денешно време, време на кризи и финансиски рестрикции, ќе претставува ограничувачки фактор кој не ќе допушта комплетни зафати, туку ќе мора да се оди кон приаѓање на парцијални решенија, во прв ред сообраќање на мемоарска граѓа за во даден момент таа да се користи како извор за пишување на историографски публикации, ќе биде сосема достапно доколку се обезбеди издавање по една публикација годишно, што не значи дека во колку се обезбедат финансиски средства да се направи нешто повеќе од тоа.

Вреди да се истакне дека до скоро печатењето на вакви публикации (што претставува највисока ставка) било финансирано од Републичкиот фонд за научни дејности.

Дали тоа важи и сега ~~ѝ~~ е голем знак на промена. Ако тоа сега неможе да се оствари сам посебе се наметнува заклучокот дека многу касниме и дека последиците од таквото каснење се согледливи од сите аспекти.

З а к л у ч о к

1. Остварувањето на овие идеи претставува тешка и макотрпна работа, која бара максимално ангажирање на сите субјективни сили во општината, почнувајќи од СЗБ, Собранието на општината, другите општествено-политички структури, Домот на културата, и сите активисти што би биле вклучени во остварувањето на оваа значајна општествено-политичка и историска задача.

2. Обезбедувањето на финансиски средства исто така ќе претставува фактор со кој однапред треба да се смета. Во таа смисла треба да се испита можноста за учество од страна на стопанските субјекти, буџетските можности на општината на дурри и распонбата на граѓаните.

3. Домот на културата треба да биде максимално ангажиран со неговиот целокупен стручен кадровски потенцијал, што ќе го стави во функција за остварувањето на собирачката активност на мемоарска граѓа, сеќавања и други прилози од проживеаните учесници во НОВ.

Дурри од кога реално и објективно ќе се оценат нашите можности (материјално-финансиските, кадровските и сл.) да се донесе конкретна одлука за отпочнување со активности што ќе значат реализација на она што сега претставува идеја. Ова од причини да не се застане на половини пат.

Во колку се одлучи да се отпочне со интензивна активност, во тој случај ќе биде нужно формирање на иницијативен одмор во кој би биле застапени и учесници во НОВ од секцијата на одредот ^{и м. ч. одредот} Даме Груев во Скопје и Битола како и други соборци на Овчарот.

Нашот долг спрема спомнатите ликови, првоборци и револуционери не обврзува ~~по~~ ^{не}злучно да се пријатиме кон реализација на оваа иницијатива, на начин како што тоа го направиле и другите подрачја, се разбира во многу поотскапати услови, а за што ние самите ја носиме вината.